

Paper 2: Hoe kan de manier waarop kunst wordt gepresenteerd het doel van kunst versterken? - Remi Groenendijk // 4153588

“any concept is open if a case can be imagined which would call for some sort of decision on our part to extend the use of the concept to cover it, or to close the concept and invent a new one to deal with the new case; all open concepts are indefinable; and there are cases calling for a decision about whether to extend or close the concept of art. Hence art is indefinable.” (Weitz, 1970)

“A work of art is an artifact of a kind created to be presented to an artworld public.” (Dickie, 1974)

Weitz stelt dat kunst niet gedefinieerd kan worden, omdat het concept 'open' moet zijn om zo ruimte te laten voor de creativiteit en innovatie die karakteristiek lijken te zijn voor alle kunst. Dickie stelt dat kunst iets is dat is gemaakt is om aan de kunstwereld gepresenteerd te worden. Zodoende beslist eigenlijk de 'kunstelite' wat kunst is en wat niet, gezien deze bepalen wat er wordt gepresenteerd. Dit zijn twee uiteenlopende uitspraken van kunstfilosofen over de definitie van kunst.

Zoals ik in mijn vorige paper meldde en herkenbaar in voorgaande citaten laat kunst zich uiteenlopend dan wel niet definiëren. Om een conclusie op de vraag *“Hoe kan de manier waarop kunst wordt gepresenteerd het doel van kunst versterken?”* te vormen moet ik eerst het doel van kunst nader definiëren. Als er al voldoende literatuur is gewijd aan de vraag 'Wat is kunst?' zonder een concrete definitie te vormen, dan lijkt de vraag 'Wat is het doel van kunst?' onmogelijk te beantwoorden. Toch is ook aan dat onderwerp voldoende literatuur gewijd. Ik stel aan de hand van het boek 'Kunst als therapie' van Alain de Botton en John Armstrong dat kunst ons tegemoet kan komen in onze psychologische tekortkomingen, wat ik toelicht aan de hand van bekende schilderijen en becommentarieer. Hierna stel ik de vraag hoe we deze kunst het meest geschikt kunnen presenteren om het doel van de kunst te versterken.

Het doel van kunst

De moderne wereld beschouwt kunst als heel belangrijk. Toch verloopt onze ontmoeting met kunst niet altijd soepel. We verlaten vaak hoog aangeschreven musea met een onvoldaan of ongemakkelijk gevoel. Waarom hebben de verwachte herkenning en interactie niet plaatsgevonden? Liggt dit aan ons? Aan een gebrek of kennis of inlevingsvermogen?

Dit probleem ligt eigenlijk niet bij het individu, maar is ontstaan uit de manier waarop kunst wordt onderwezen, verhandeld en gepresenteerd door de kunstelite. Onze relatie met kunst is verzwakt door een diepgaande institutionele weigering om de vraag te stellen waar kunst toe dient. Deze vraag voelt – geheel ten onrechte – als ongeduldig, niet legitiem en zelfs een beetje schaamteloos.

Wat als kunst een doel heeft dat in gewone woorden omschreven en besproken kan worden? Kunst kan een gereedschap zijn en we moeten ons duidelijker focussen op wat voor soort gereedschap het is – en wat je ermee kunt. (de Botton & Armstrong, 2013)

Net als andere gereedschappen kan kunst onze vaardigheden en mogelijkheden vergroten. Gereedschappen bieden ons de mogelijkheid meer te doen dan met alleen onze handen en zintuigen. Kunst zou onze aangeboren gebreken – in dit geval van de geest en niet van het lichaam – kunnen compenseren.

Kunst, inclusief design, architectuur en ambachtstukken kan functioneren als een therapeutisch medium dat ons kan begeleiden, vermanen en troosten, waardoor we in staat zijn betere versies van onszelf te worden.

Om het doel van kunst te ontdekken moeten we vragen welke dingen onze geest en emotie nodig hebben om beter te kunnen functioneren (ibid.).

Zeven psychologische zwakheden; zeven functies van kunst

Het functioneren van kunst als een therapeutisch medium wil zeggen dat kunst een middel is dat psychologische zwakheden en beperkingen kan verhelpen of compenseren. Hieronder wordt een lijst opgesomd van zeven psychologische zwakheden en de toepasbaarheid van kunst op deze psychologische zwakheden (ibid.):

1: We vergeten wat er toe doet. We kunnen belangrijke, maar moeilijk te begrijpen ervaringen niet vasthouden. Kunst is een middel om ons geheugen te verbeteren. Kunst zorgt ervoor dat we de goede dingen van onze ervaringen onthouden en gebruiken. Kunst is een manier om dierbare dingen, en onze beste inzichten, in goede staat te houden en voor iedereen toegankelijk te maken. Kunst vergaart onze collectieve winst.

2: We zijn geneigd om de hoop op te geven: we zijn overgevoelig voor de nare kanten van het bestaan. We verspelen reële kansen op succes doordat we niet inzien dat we bij bepaalde zaken gewoon door moeten zetten. Kunst geeft hoop. Kunst laat ons aangename, vrolijke dingen zien. Ze weet dat we te gemakkelijk wanhopig zijn.

3: We hebben gauw het gevoel dat we alleen zijn en achtervolgd worden door problemen, aangezien we geen idee hebben hoeveel ellende normaal is. Kunst is een bron van waardig verdriet. Het herinnert ons eraan dat er in een goed leven ook ruimte mag zijn voor verdriet, zodat we ons minder druk maken over onze problemen en beseffen dat ze een onderdeel vormen van een nobel bestaan.

4: We zijn uit balans en hebben geen oog meer voor onze beste kanten. We zijn niet slechts één persoon. We hebben meerdere ikken en beseffen dat sommige hiervan beter zijn dan de andere. Kunst zorgt voor balans. Het codeert op een bijzonder heldere manier de essentie van onze goede eigenschappen en toont die in diverse vormen om ons te helpen bij het weer in balans brengen van ons karakter en het benutten van onze mogelijkheden.

5: Het is moeilijk om onszelf te leren kennen: we zijn een raadsel voor onszelf. Kunst is een leidraad voor zelfkennis. Het kan helpen om te ontdekken wie we diep van binnen zijn. Vaak kunnen we dat niet in woorden uitdrukken. Wel kunnen we dan een kunstvoorwerp ophouden en beduusd maar gewichtig zeggen: 'Dit ben ik.'

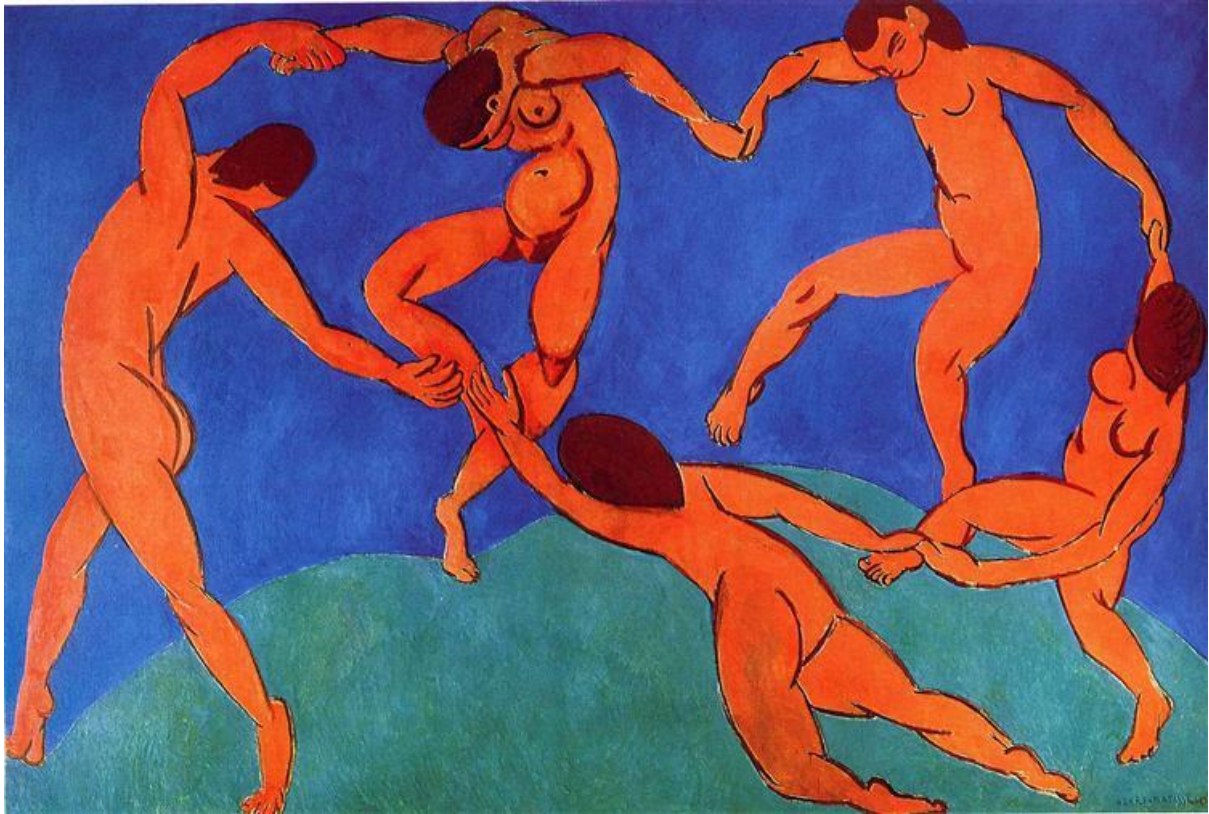
6: Veel ervaringen, mensen, plaatsen en perioden die ons iets belangrijks te bieden hebben, verwerpen we omdat ze in de verkeerde verpakking zitten en we er niets mee kunnen. Onze oordelen zijn vaak oppervlakkig en vooringenomen. We vinden dingen 'vreemd', en dat is een veel te defensieve houding. Kunst is een leidraad voor het uitbreiden van onze ervaring. Het is een zeer geraffineerde verzameling van ervaringen van anderen, die in mooie, goed georganiseerde vormen gepresenteerd worden. Kunst kan enkele van de sprekendste voorbeelden van uitingen van andere culturen tonen, waardoor we meer inzicht krijgen in onszelf en in onze wereld.

7: We zijn ongevoeliger geworden doordat alles zo vertrouwd is en leven in een door de commercie beheerste wereld die de nadruk legt op glamour. Vaak zijn we ontevreden omdat het leven 'saai' is. We worden gekweld door het idee dat er elders meer te beleven valt. Kunst helpt ons weer gevoelig te worden. Het haalt onze schil weg en redt ons van de onverschilligheid waarmee we gewend zijn alles om ons heen te bekijken. We worden weer ontvankelijk en kijken op nieuwe manieren naar het oude. Kunst maakt ons duidelijk dat nieuwigheid en glamour niet de enige oplossingen zijn.

Voorbeelden en kritiek

De Botton en Armstrong stellen dat kunst zeven functies kan bevatten, die ons zouden helpen bij onze psychologische zwakheden. Ik licht twee functies van kunst toe aan de hand van bekende schilderijen en bekritiseer deze.

Kunst geeft hoop:

(schilderij van Henri Matisse, *Dans (II)*, 1909)

“De dansers in het schilderij van Matisse ontkennen de problemen van deze wereld niet, maar vanuit het standpunt van onze volmaakte en conflicterende – maar gewone – relatie met de werkelijkheid, kunnen we hun houding als een aanmoediging zien.” (de Botton & Armstrong, 2013)

Ik ontken de hoopvolle, vreugdevolle en zorgeloze uitdrukking van het schilderij niet, maar wil wel benadrukken dat ik denk dat de interpretatie van een schilderij direct verband houdt met het persoon en karakter van de interpreterende. Stel een jonge vrouw heeft net ontdekt dat ze onvruchtbaar is. Zou dit schilderij dan niet een confrontatie zijn van haar onvruchtbaarheid, en haar juist verdrietiger maken in plaats van hoopvol?

Kunst helpt ons weer gevoelig te worden:

(schilderij van Jean-Baptiste Simeon Chardin, *A lady taking tea*, 1735)

“Chardin beseft hoe waardevol een bescheiden moment is en gebruikt zijn talent om dat onder de aandacht te brengen.” (de Botton & Armstrong, 2013)

Ook hier kan ik mij vinden in de interpretatie van de Botton en Armstrong. Het schilderij presenteert een bescheiden moment, gewaardeerd om zijn zuivere waarde.

Echter interpreteer ik dit schilderij niet alleen als een pleidooi van het waarderen van het 'nu' met zijn bescheiden momenten, dit schilderij zou mij ook weer in balans brengen, omdat het volgens mij een moment van pure rust afbeeld, wat het tegenovergestelde is van het 'gehaaste' westerse leven.

Het 'weer in balans brengen' is een van de andere functies van kunst volgens de Botton en Armstrong. Een schilderij kan dus meerdere psychologische zwakheden aankaarten, en daarmee meerdere functies hebben.

Hoe moeten we kunst eigenlijk presenteren?

Grote musea en openbare expositieruimtes zijn tegenwoordig de plekken bij uitstek om met kunst in contact te komen. Als we ergens langdurig bij afzonderlijke kunstwerken stilstaan, dan is het hier.

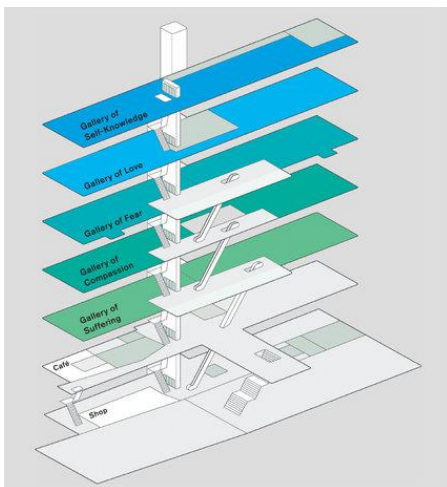
Toch krijgen we in deze instellingen vaak zulke warrige en ingewikkelde boodschappen aangereikt dat de kracht van kunst deels verloren gaat.

De tekstbordjes bijvoorbeeld, die de meeste mensen automatisch lezen, beogen een uitleg te geven voor een optimale beleving van het kunstwerk in kwestie. De bordjes concentreren zich doorgaans op de stijl of geschiedenis van een werk. Op het ideale moment om de toeschouwer bij de hand te nemen, kiest het museum voor het opsommen van feiten: wie een eerdere versie van het schilderij bezat, waar een bepaald klooster staat, wanneer koningin Isabella is overleden, etc.

De tekstbordjes zouden ook een ander soort uitleg kunnen geven, die verhaald wat voor scenario het schilderij verbeeld en wat voor emoties dit teweegbracht bij de afgebeelde of de kunstenaar.

Het probleem met musea beperkt zich niet alleen tot de tekstbordjes maar strekt zich uit tot de hele filosofie achter de inrichting van de zalen en de route waarlangs de bezoeker door het gebouw wordt geloodst. Moderne musea presenteren hun collectie doorgaans in zalen met opschriften als: 'De 19de eeuw' of 'De Noord-Italiaanse school', overeenkomstig de academische traditie waarin de conservatoren zijn opgeleid.

We zouden er meer bij gebaat zijn als kunstwerken uit verschillende genres en perioden werden gerangschikt naar de noden van onze ziel. Dan zouden we in het museum langs zalen worden geleid waarin we met behulp van duidelijke, doordachte tekstbordjes in contact worden gebracht met belangrijke ideeën omtrent steeds weer een andere, lastige levenskwestie. Een wandeling door zo'n museum zou ons herinneren aan een aantal van de dingen die we het gemakkelijkst vergeten, terwijl ze het allerbelangrijkst zijn om te onthouden. (de Botton & Armstrong, 2013)

Een vernieuwende indeling van een museum (de Botton & Armstrong, 2013)

Conclusie

Kunst kan de aangeboren gebreken – van de geest en niet van het lichaam – compenseren. Dit zijn gebreken die we kunnen omschrijven als psychologische tekortkomingen. Kunst is een middel om ons geheugen te verbeteren. Kunst geeft hoop. Kunst is een bron van waardig verdriet. Kunst zorgt voor balans. Kunst is een leidraad voor zelfkennis. Kunst is een leidraad voor het uitbreiden van onze ervaring, en kunst helpt ons weer gevoelig te worden.

Als kunstwerken uit verschillende genres en perioden werden gerangschikt naar de noden van onze ziel, zouden we er meer gebaat bij zijn. Ook de tekstborden zouden de emotie van het schilderij of de kunstenaar moeten beschrijven, in plaats van harde feiten opsommen. Zodoende zou de kracht van kunst niet meer verloren gaan in de feitelijke presentatie van de huidige musea.

Discussie

Een vorm van kunst staat altijd open voor de interpretatie van de interpreterende. De Botton en Armstrong stellen dat musea hun indeling kunnen indelen op de psychologische tekortkomingen die de kunst zou vertegenwoordigen. Hoe is dit mogelijk als verschillende mensen verschillende kunst op verschillende manieren interpreteren? Een afdeling 'leed' zou voor een ander de afdeling 'zelfinzicht' kunnen zijn. Zodoende is er dus geen indeling mogelijk.

Ik vind het ideaal van De Botton en Armstrong innovatief en vooruitstrevend, maar betwijfel of het praktisch haalbaar is. Ik ben er wel van overtuigd dat kunst een catharsis bij ons teweeg kan brengen. Het heeft een reinigende werking en we leren er iets van, maar we vinden het moeilijk om te zeggen wat we er precies van leren. Het feit dat dit moeilijk is te zeggen, maakt het ook moeilijk een museum aan de hand van de noden van de ziel in te delen.

Referenties

de Botton, A., & Armstrong, J. (2013). *Art as therapy*. London: Phaidon Press Limited.

Dickie, G. (1974). *Art and the aesthetic: An institutional analysis*.

Weitz, M. (1970). *The role of theory in aesthetics*. *Bobbs-Merrill*.